

Pracovní list

Jan Amos Komenský: Labyrint světa a ráj srdce

[In Jan Amos Komenský: Labyrint světa a ráj srdce, Brno, Host 2014, s. 48–51. Ukázka je vybrána z X. kapitoly. Mezititulky jsou v originálu marginálie.]

Neřád v študování

/7/ I pohledím, a aj někteří tu velmi lakotně s tím zacházejí, pořád, co jim k rukám přišlo, do sebe cpajíce. Na něž pilněji hledě, nevidím nic, aby jim barvy, neb těla, neb tuku co přibývalo, kromě samého břicha odutí a rozecpání: a vidím, že co do sebe nacpali, zase to vrchem i spodkem nezažitě z nich lezlo. Někteří z těch takových i v závrat upadali a s smyslem se pomíjeli: někteří od toho bledli, schli i mřeli. Což jiní vidouc, na ně sobě ukazovali, a jak nebezpečno s knihami (nebo tak krabicím těm říkali) zacházeti, sobě vypravovali: někteří prchali pryč: jiní, aby jen opatrně s nimi zacházeli, napomínali se. Protož toho dovnitř nepřijímali, než zpředu i zadu pytlíků a mošen sobě navěsíc, do těch ty škatule (nejvíc, na kterých napsáno viděli *Vokabulář*, *Dikcionář*, *Lexicon*, *Promptuarium*, *Florilegium*, *Loci communes*, *Postille*, *Konkordancí*, *Herbář* etc., každý, jak k své věci býti soudil) cpali: a ty nosíc, když co promluví neb napsati bylo, z kapsí vytahovali a odtud do ust a péra brali. Já znamenaje to, řekl jsem: „Tito tuším v kapsích umění nosí?“ Odpověděl tlumočník: „*Memoriae to subsidia*; čis neslychal?“ Slyšel jsem pak od některých ten způsob chváliti, že ti pry jen usezené věci vynášejí. A můžet býti: než já jsem jiné tu nepohodlí znamenal. Přihodilo se při mé přítomnosti, že někteří své škatule roztrousili, a některým, když jich poodložili, oheň zejma se popálil. Ach jakého tu běhání, rukama lomení, naříkání, na retu volání! Nechtěl žádný po tu chvíli víc disputovati, psáti, kázati; než zvěsa hlavu chodil, choulil se, rděl, u koho věděl, prosbou i penězi zase nádobíčko shledávaje: ježto, kteří vnitř zachystáníčko měli, takové příhody ne tak se báli.

Študenti bez študování

/8/ Já mezi tím opět jiné spatřím, kteříž ani ne do kapsí sobě ty škatule dávali, než nosili do pokojků kamsi: za nimiž vejda, vidím, ani pěkná na ně pouzdra strojí, rozličnými barvami líčí, někteří i stříbrem a zlatem obkládají, do polic pořádají a zase vytahujíc na ně hledí: pak zase skládají a rozkládají, přistupujíce a odstupujíce, sobě i jiným, jak to pěkně stojí, ukazují, vše po vrchu; někteří také časem na titule, aby jmenovati uměli, nazírali. I dím: „Co pak tito laškují?“ Odpoví tlumočník: „Milý brachu, pěkná věc jest pěknou míti biblioteku.“ „I když se ji neužívá?“ díím já. A on: „I ti, kdož biblioteku milují, mezi učené se počítají.“ Já sobě na mysl: „Jako někdo, kladiv a klíští hromady maje, a k čemu jich užívati nevěda, mezi kováře.“ Říci však toho, abych sobě nětco neutřil, nesměl jsem.

Vysvětlivky

Vokabulář [...] *Herbář* – Komenský vypočítává dobové literární, kazatelské či vědecké pomůcky, sloužící k rychlé orientaci v různých oborech. Sám je jednak používal, jednak se snažil tyto pomůcky zjednodušit a zdokonalit (slovníky), na druhou stranu opakovaně kritizoval slepé přejímání, např. z postil; srov. k tomu *Zpravu a naučení o kazatelství*
Vokabulář – abecedně řazený slovník jednotlivých slov (z lat. *vocabularium*)

Dikcionář – abecedně řazený výkladový slovník, obsahující např. i etymologii (z lat. *dictionarium*)

Lexicon – v dobové terminologii speciální oborový slovník, např. toponym, filozofických termínů, alchymie apod. Komenský sám sestavil několik takových lexikonů (*Lexicon atriale*, *Lexicon januale* aj.)

Promptuarium – též *promptuarium*, referenční pomůcka pro rychlou orientaci v různých oborech: lingvistice, biblistice, homiletice, civilním právu apod.

Florilegium – referenční příručka obsahující vyňaté výroky autorit různých oborů (politika, filozofie, poetika apod.)

Loci communes – tj. „obecná místa“. Knihy obsahující soubory významných citátů, výroků, apoftegmat, exempel apod.

Postille – soubory kázání na celý liturgický rok. Sloužily obvykle i jako pomůcka pro další kazatele, proto bývaly často vybaveny několika rejstříky (jmenným, tematickým, liturgickým apod.)

Konkordancí – srovnávací biblický slovník odkazující na místa s výskytem hledaného slova, sloužící k orientaci v biblických citátech

Herbář – atlas nejčastěji léčivých rostlin, obvykle ilustrovaný (*herbarium*)

Memoriae to subsidia – pomůcky na zapamatování, podpory paměti

usezené – obecně uznané, nepochybné

oheň zejma se – oheň vzhav se. Komenský

zřejmě autobiograficky („přihodilo se při mé přítomnosti“) připomíná ztrátu své knihovny, nikoliv však při požáru Lešna 1656 (pasáž se nachází už v prvních dvou verzích *Labyrintu*), ale její spálení na náměstí ve Fulneku roku 1623

na retu – o pomoc

disputovati – vést učené rozpravy

Okruhy analýzy (dle struktury ústní zkoušky státní maturity z češtiny)

I.

- zasazení výňatku do kontextu díla
- téma a motiv
- kompoziční výstavba
- literární druh a žánr

II.

- vypravěč
- postava
- vyprávěcí způsoby
- typy promluv

III.

- jazykové prostředky a jejich funkce ve výňatku
- tropy a figury a jejich funkce ve výňatku

IV.

- kontext autorovy tvorby
- literární / obecně kulturní kontext